

Till Statkraft Sverige AB

27 oktober 2023

Med anledning av Statkrafts avsikt att riva ut Alby- och Ringdalsdammen

Nouryon Pulp and Performance Chemicals AB ("Nouryon")

tillskriver

Statkraft Sverige AB ("Statkraft") (som övertagit rättigheterna och skyldigheterna närmast från E.ON)

("gemensamt Parterna")

med anledning av den eventuellt kommande prövningen avseende utrivning av Alby- och Ringdalsdammen som Statkraft tidigare samrätt om. Nouryon vill med anledning av Statkrafts planer härmed beskriva Nouryons inställning till förutsättningarna för utrivning, samt de konsekvenser en eventuell utrivning skulle få för verksamheten och hur detta kommer att göras gällande mot Statkraft såsom ansvarig för dessa konsekvenser.

1. Förutsättningar

- 1.1 Nouryon har genom tillstånd enligt dom A 6/68, 1970-10-23, rätt att bortleda vatten från Ljungan, högst 2,0 m³/s, samt av Miljödomstolen enligt deldom mål nr M 1390-07, 2008-12-04, rätt att bortleda högst 1,8 m³/s.
- 1.2 Den mängd vatten Nouryon enligt sina tillstånd har rätt att bortleda kommer inte vara möjlig att tillgodose vid en utrivning av dammarna, då den resulterande hydrografen vid sådan utrivning inte skulle täcka fabriken kylvattenbehov. En utrivning av dammarna medför således att Nouryon inte kan utnyttja meddelade domar och att verksamhetens möjligheter att bedrivas starkt begränsas. En utrivning kommer dessutom även påverka möjligheten att släppa ut det kyl- och avloppsvatten som verksamheten ger upphov till och som även detta beviljats i angivna domar, bland annat avseende temperatur.
- 1.3 Nouryon kommer göra gällande rätt till ersättning för skada på grund av de bestående ändringar i vattenförhållandena som utrivningen ger upphov till för det

fall Statkraft, om Statkraft ges möjlighet att riva ut dammarna, väljer att gå vidare och erhåller tillstånd för utrivning. En sådan ersättning avser såväl kommande prövning för förändrad uttagpunkt som anläggande av en sådan. En bedömning behöver därtill ske av möjligheten att överhuvudtaget anlägga en intagpunkt som kan tillgodose Nouryons behov av vatten samt utsläpp av kylvatten, alternativt kostnaden för anläggande av avsvalningsbassänger eller motsvarande. Om inte vattenbehovet kan tillgodoses på annat sätt kommer de ekonomiska konsekvenserna och anspråket att bli oerhört omfattande.

2. Rättslig grund för rätt till ersättning

- 2.1 Rätten till utrivning regleras i 11 kap. 19 § miljöbalken som stadgar följande.

Tillstånd enligt denna balk skall alltid lämnas till utrivning av en vattenanläggning i ytvatten, om inte förordnande meddelas enligt 20 §.

- 2.2 Utifrån den rättsliga redogörelsen nedan kan emellertid konstateras att denna rätt inte i alla lägen är ovillkorlig, utan kan inskränkas på grund av andra rättigheter som har koppling till de dammar som avses rivas ut samt även till vissa miljöaspekter och påverkan på dessa.

- 2.3 Rätten till ersättning för skada vid utrivning framgår av 31 kap. 19 § miljöbalken som bland annat stadgar att:

Den som har fått tillstånd till utrivning av en vattenanläggning eller har ålagts eller medgetts enligt 24 kap. 4 § att riva ut en vattenanläggning skall betala skälig ersättning för skador på annans egendom som orsakas av bestående ändring i vattenförhållandena.

- 2.4 Lagkommentaren till bestämmelsen anger vidare följande.

Ersättning bör enligt förarbetena vidare kunna utgå för åtgärder som den skadelidande har bekostat för att kunna utnyttja anläggningen och som blir onödiga genom utrivningen (Karnov kommentar till 31 kap. 19 § miljöbalken).

- 2.5 I rapport Restaurering av vattendrag med dammar - Med exempel på dammutrivningar av Sportfiskarna, WWF, Naturskyddsföreningen samt Älvräddarna framgår att

”Ersättning utgår vid utrivning normalt bara till den som på särskild rättsgrund har haft viss förmån av en anläggning (31 kap. 19 § miljöbalken). Sådan rättsgrund kan vara avtal eller tillståndsdom som tillförsäkrar fastigheten en förmån, t.ex. vattenuttag.”

- 2.6 I de fall den rätt som påverkas genom utrivning bygger på avtal, tillstånd eller motsvarande särskilda rättsgrund, är det således inte fråga om en ”förmån” vars bortfall ska accepteras utan ersättning.

3. Praxis

- 3.1 Det finns praxis på området som anger att om en sakägare i målet, vilket Nouryon i allra högsta grad får anses vara, kan visa på skador med anledning av

en utrivning ska dessa skador ersättas, se ex. mark- och miljööverdomstolen dom i mål M 8125-15. Detta inkluderar ersättning för påverkan på andra verksamheter, som påverkas av den förändring i vattenföringen som en utrivning ger upphov till, jmf. mark- och miljödomstolen vid Växjö tingsrätts dom i mål M 3563-21.

- 3.2 I mål 2008:46 från mark- och miljööverdomstolen var fråga om utrivning av dammar vars bestånd hade reglerats i tillstånd för ett närliggande kraftverk. Domstolen konstaterar i detta fall att det inte föreligger någon ovillkorlig rätt att riva ut dessa dammar så länge verksamheten vid kraftverket fortgår. En grundläggande rättslig förutsättning för att dammarna ska få rivas ut eller deras funktion ändras är att bestämmelserna i Vattendomstolens tillståndsdom först upphävs eller ändras på ett sådant sätt att dammarna inte längre behövs för det syfte som de ska tillgodose. Att dammarna var ett villkor för verksamheten vid kraftanläggningen innebar således att utrivning inte var ovillkorlig.
- 3.3 Utifrån vad som framgår nedan har de ifrågavarande dammarna reglerats genom avtal i tillståndet för Nouryons vattenuttag och detta uttag är alltså relevant för verksamheten. Det har därtill i dom avseende Järnvägsforsens kraftverk, i vattendomstolens mål den 23 oktober 1979 för tillstånd att anlägga och bibehålla Järnvägsforsens kraftverk i Ljungan A 6/68, såsom vattenhushållningsbestämmelser föreskrivits att vid Albydammen och Ringdalsdammen skall vattennivån, i vad på handhavandet av befintliga avbörningsanordningar beror, hållas på höjderna + 211,15 m respektive 187,85 m (se även bakgrund i vattendomstolens dom den 1 mars 1993 i mål nr A 13/67).
- 3.4 De föreskrivna vattenhushållningsbestämmelserna innebär, likt MÖD 2008:46 ovan, att Statkraft inte har rätt att riva ut dammarna förrän tillståndet för Järnvägsforsen, i A 6/68, upphävs. Några sådana ambitioner från Statkraft har Nouryon inte kännedom om. Med anledning av de föreskrifter som finns för Järnvägsforsen och dess koppling till de angivna dammarna föreligger således inte rätt för Statkraft att riva ut dammarna.
- 3.5 Nouryon anser med anledning av detta och gällande praxis att det inte föreligger någon sådan ovillkorlig rätt för Statkraft att riva ut de ifrågavarande dammarna.

4. Avtal mellan Parterna

- 4.1 Parterna har med anledning av Nouryons vattenuttag ingått avtal innebärande att Stico (Svenska Stabindustrier Aktiebolag, numera Nouryon) medger bifall till Fosfats (Fosfatbolaget Aktiebolag, dåvarande ägare till Järnvägsforsens kraftverk) ansökan om tillstånd att utföra Järnvägsforsens kraftverk (som numera ägs av Statkraft) samt att Fosfat medger bifall till Sticos ansökan om tillstånd till vattenbortledning från Ljungan. Detta avtal ingicks den 7 oktober 1968 och har även bilagts domen från 1970. Förutsättning för avtalet var att utbyggnaden av Järnvägsforsen kom till stånd, vilket den gjort, varför avtalet gäller mellan parterna.

- 4.2 Avtalet stadgar såväl skyldigheter som rättigheter för de båda parterna, se § 1 och § 2. I § 4 stadgas att Fosfat skall på egen bekostnad och i syfte att säkerställa det vattenuttag som angavs i § 2 (Sticos avledande av vattentill kloratfabriken för all framtid) utföra följande åtgärder: (a) begära vattendomstolens tillstånd att anlägga och bibehålla ett utskov i den planerade grunddammen i Alderns utlopp i det huvudsakliga utförande som framgår av en bilaga till avtalet, (b) under förutsättning av vattendomstolens tillstånd anlägga nämnda utskov samt svara för driften av, underhålla och förnya detsamma, (c) ansöka hos vattendomstolen om tillstånd att anlägga två tidigare ej föreslagna grunddammar mellan Aldern och Albydammen, den enda vid Medskflyn och den andra vid Djupflyn, båda i det huvudsakliga utförande som framgår av i domen nämnt PM (d) under förutsättning av vattendomstolens tillstånd anlägga, svara för driften av, underhålla och förnya de under (c) angivna grunddammarna och (e) begära vattendomstolens tillstånd att tillfälligt utnyttja magasinet ovan Albydammen om 0,3 m amplitud under blivande grunddammsnivå (+ 211,15 m). Det anges även att då utskovet och grunddammarna kommer att byggas först efter idrifttagandet av kraftverket, åligger det Fosfat att tillse att Alby Kloratfabrik (Stico) får sitt kylvatten under byggnadstiden för dessa anläggningsdelar.
- 4.3 Därtill anges under § 5 att senast då vattenståndet vid Albydammen nedgår till 0,2 m under dämningsskänken (till + 210,95 m), skall Fosfat vid anfordran från Stico utan dröjsmål öka tappningen från Aldern i erforderlig omfattning, så att vattenståndet i Albydammen ånyo stiger till + 211,15 m. För de åtgärder som Fosfat åtagit sig ska Stica erlagga ersättning med i ett för allt 274 000 kr, se § 6. I § 9 anges att därest tillstånd ej erhåller till Järnvägsforsens utbyggnad eller om Fosfat icke önskat begagna sig av lämnat tillstånd, skall Fosfat för sin del – genom upplåtelse eller på annat sätt – medverka till att Sticos vattenbehov blir tillgodosett i den omfattning som framgår av § 2 och utan annan ersättningsskyldighet gentemot Fosfat än som föranledes av kraftförlust i Alby kraftstation [...].
- 4.4 Avtalet är signerat av båda Parterna och gäller således mellan Nouryon och Statkraft.
- 4.5 För de fall Statkraft river ut dammarna kommer inte längre förutsättningarna för avtalet vara uppfyllda och för detta har Nouryon rätt till ersättning från Statkraft.
- 4.6 Nouryon har rätt genom dom och avtal med dammägaren att nyttja detta vatten för uttag till produktionen, jmf avsnitt *Rättslig grund för rätt till ersättning* ovan.
- 4.7 Även i Statkrafts dom DVA 6 i mål nr A 13/67 har hänsyn tagits till behovet av kylvatten och där sökanden yrkat på rätt att reglera Albymagasinet och Aldern med 30 cm i syfte att säkerställa Alby klorats behov av kylvatten. Tappningskraven som fastställdes tog även hänsyn till det behov som fanns för kylvatten till kloratfabriken. I domen anges att den av vattendomstolen bestämda minimivattenteföringen tillgodoser Alby klorats behov av kylvatten med så god marginal, att

något behov av stödtappning och därav föranledda vattenhushållningsbestämmelser inte torde föreligga. Sökandens skyldighet – enligt avtal mellan parterna – att förse Alby klorat med kylvatten, kan fullgöras genom tillräcklig tappning direkt från Holmsjön. Även denna dom visar på de åtaganden Statkraft har gentemot Nouryon.

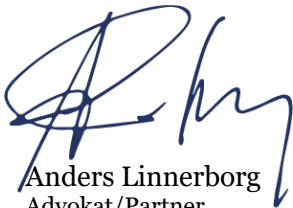
5. Nouryons behov av dammarna är ersättningsgrundande

- 5.1 Enligt lagkommentaren till 31 kap. 19 §, se ovan, gäller följande. *Ersättning bör enligt förarbetena vidare kunna utgå för åtgärder som den skadelidande har bekostat för att kunna utnyttja anläggningen och som blir onödiga genom utrivningen.* Nouryon har, vilket framgår av avtalet ovan ersatt Statkraft med 274 000 kronor för att tillse att erforderligt vatten finns för det uttag som krävs, och som upprätthålls genom aktuella dammar. Nouryon har således bekostat åtgärder som nu blir onyttiga för bolaget då den rättighet som tillförsäkrades i avtalet genom en utrivning helt försvinner. Summan får därtill anses ansenlig med hänsyn till att denna erlades 1968. Detta avtal är alltjämt gällande mellan parterna och innebär skyldigheter för Statkraft som de inte kan bortse från. För det fall utrivning sker och Nouryons vattenbehov inte kan tillgodoses utifrån dagens förutsättningar har således Statkraft att ersätta Nouryon för detta. Vilken ersättning det kan bli fråga om är inte möjligt att fastställa i nuläget, då det inledningsvis krävs utredning för att bedöma om det överhuvudtaget är möjligt att tillgodose vattenbehovet genom det vatten som skulle komma att ledas på aktuell plats.
- 5.2 Utsläppsvattnet från Nouryon innehåller ett tillståndsgivet utsläpp av elektrolytlösning och klorat, allt i enlighet med vad som anges i angivna domar ovan. Därtill inverkar temperaturen på det utsläppta kylvattnet på vilken påverkan som sker på recipienten. De nuvarande utsläppen har enligt meddelade domar ansetts acceptabla i förhållande till situationen i Ljungan idag. Rivs dessa dammar ut kommer förutsättningarna förändras markant och sådana nya förutsättningar har inte prövats i någon av Nouryons domar. Påverkan kan ske på de fastställda miljö kvalitetsnormerna. Förbudet i såväl svensk som EU-rätt innebär ett försämringsförbud. I detta avseende är inte rätten till utrivning absolut, jmf. melandom i M 515-22 av den 27 juni 2023 med däri angivna rättsfall från MÖD, där det anges att rätten till utrivning kan få stå tillbaka om det krävs för att inte strida mot bestämmelserna om miljö kvalitetsnormer. Utrivning av dammar kan innebära en otillåten påverkan på en miljö kvalitetsnorm, även detta måste Statkraft beakta inför eventuell ansökan om utrivning av de aktuella dammarna.
- ## 6. Sammanfattande kommentarer
- 6.1 Med anledning av de villkor som föreligger för Järnvägsforsens kraftverk, vilket alltjämt kommer vara i drift även vid en utrivning, anser Nouryon inte att det föreligger någon rätt för Statkraft att riva ut dammarna.
- 6.2 Med anledning av ovan vill Nouryon uppmärksamma Statkraft på det ersättningsanspråk som kommer att riktas mot Statkraft för det fall utrivning av

dammarna ändå skulle komma att ske. Nouryon uppmanar även Statkraft att ser över möjligheten att företa mindre ingripande åtgärder för att tillförsäkra erforderlig miljönytta i enlighet med den nationella planen, såsom en fiskväg eller ett omlöp för fiskvandring. En sådan lösning får sammantaget ses som ett lämpligare alternativ med hänsyn till de många och omfattande intressen som finns av att vattennivån i dammarna bevaras och att utreda en sådan lösning kommer även att vara ett krav i prövningen av en eventuell utrivning.

- 6.3 En alternativ lösning är att öka spillvattenmängden från Järnvägsforsens kraftstation till naturfåran så att naturfårans flöde aldrig understiger fabrikernas behov inom Alby samhälle.

Med vänliga hälsningar,

Anders Linnerborg
Advokat/Partner

T: +46 705 30 32 45

anders.linnerborg@setterwalls.se

Emelie Sandberg
Advokat

T: +46 734 21 63 03

emelie.sandberg@setterwalls.se